

Nyt og noter

Igen en højskoledagbog fra 1880'erne

I 1968 blev den opvakte stevnsbo *Niels Nielsens* dagbog fra Vallekilde højskole udgivet under titlen »En Højskolevinter, Elevdagbog fra Provisorieårene i 1880'erne«. Siden da er der i ny og næ dukket andre elevdagbøger op fra denne periode, i et par tilfælde fra den samme kant af landet. Det sidste eksempel stammer fra dette forår, da gårdejer *Jens Herluf Jensen* i Klippinge til Institut for Dansk Skolehistorie indsendte sin farmors højskoledagbog. Det er et lille oktavhefte på 61 sider, skrevet af den 24-årige *Ane Kirstine Larsen* fra Store Linde i Karise sogn. Under sit to måneders ophold på Tune Landboskole i 1882 havde hun dag for dag med klar skrift og ulastelig stavemåde – hvor hun i de første dage resolut gik over til at skrive med små bogstaver i navneord – nedfældet sine indtryk af ånd og undervisning på skolen.

Tune var oprindelig oprettet som folkehøjskole i 1867, men siden 1871 havde den virket som »landboskole«, ledet af de fremragende landbrugskandidater *A. Svendsen* og *Chr. Christensen*, bistået af højskolemanden *P. Lodal*. Fra 1873 blev der i en årrække holdt et to måneders kursus i september og oktober for unge mejersker. Det var her *Stine Larsen* var med som en moden og lydhør elev.

Dagen begyndte med at kærne smør og ælte oste fra klokken halvseks om morgenen, men det som fylder dagbogen er velskrevne referater fra timerne i skolestuerne. De afspejler en

stærkt grundtvigsk præget oplysning gennem foredrag, oplæsning og sang – med appel til deltagelse i folke- og kristenliv. Eleverne advares af *Svendsen* mod at blive »sofabondekoner«. *Lodal* gennemgår og kommenterer det gamle testaments skabelseshistorie og mosebøgerne. *Svendsen* fortolker Nordens myter. *Christensen* fortæller Danmarkshistorie i *A. D. Jørgensens* ånd. Netop samme år udkom den store historikers »40 Fortællinger«, og han var taler ved et søndagsmøde på skolen. Men den taler, der gjorde dybest indtryk, var åbenbart sønderjyden *Cornelius Appel* fra Rødding. Som gæstelærer i flere dage sammenlignede han sønderjydernes vilkår under preusserherredømmet med israelitternes under Faraos åg. Referaterne af Appels foredrag fylder det meste af de sidste otte tætskrevne sider i dagbogen.

Foredragene er refereret uden subjektive kommentarer, og den unge piges egne følelser har kun sjældent givet sig udtryk, f.eks. i et enkelt rørende digt – påbegyndt i de første dage og afsluttet i de sidste. Et sted har hun overstreget tre linier i en kort beretning om et kært møde med sin kæreste og senere ægtefælle *Andreas Jensen* fra Barup i Hellested sogn.

Egentlig udgivelse egner bogen sig vel næppe til, men den vil være tilgængelig for interesserede i en fotokopi i Institut for Dansk Skolehistories bibliotek.

Roar Skovmand

En gammel karakterbog, fundet på Øster Farimagsgades Skole i København

I foråret 1983 har jeg til Danmarks Pædagogiske Bibliotek efter aftale med min gamle

skole afleveret en karakterbog – trykt i året 1803 – bilagt maskinskrevet afskrift af elevens

vidnesbyrd, plus en del materiale i forbindelser med bogen. Denne gamle karakterbog fandt jeg for en del år siden, da jeg som skolebibliotekar fik overladt et skab med gammelt arkivmateriale. Ingen på skolen kunne give nogen forklaring på, hvordan den var havnet der. Bogen havde tilhørt »Anders Faaborg Mülertz, elev i det Schouboeske Institut, oprettet den 3 Februar 1794«. De ugentlige vidnesbyrd stammer kun fra en kort periode fra maj til december 1803 og slutter med, at den er forevist i hjemmet den 22. dec.

Efter titelbladet, der har et motto på latin af Ovid, følger 19 sider med skolens ordensbestemmelser. Vi er i oplysningstiden, og de første linier lyder: At være lykkelige og gjøre Andre lykkelige er Formaålet for vor Tilværelse på Jorden. Særlig interessant, synes jeg, er omtalen af præmieringen af de dygtigste elever. – Fagrekken omfatter 19 »Sprog og Videnskaber, som læres på skolen«, foruden syv forskellige sprog nævnes »Tidshistorie, Moral, Theologie, Statistik, Deklamation, Bogholderi og Gymnastik«.

Derefter kan man fra side 21-37 læse de ugentlige vidnesbyrd fra de forskellige lærere, som alle er ovenud rosende og skrevet med de snørklede gotiske bogstaver. Trods affarvningen er det lykkedes mig at tyde dem. Her følger nogle uddrag. Som den første skriver Jung-hans: For Cæsar 2 Gange Ips (= ug) for Stil 2 Gange laud, engang kun haud ill. Hans Opførsel er stedse rosværdig. – Schjønfeld: Jeg nærer det glade Haab, at Mülertz til forestaaende Examen vil vise, hvor god Grund jeg stedse har havt til at rose ham. Hans Sæder ere blide og elskværdige, – Og Ørn skriver: At det beroer på Mülertz selv stedse at fortiene den første Plads blandt hans Meddisciple, derom ere nok alle hans Lærere enige. Hans raske Fremstræben og gode Opførsel fortiener det bedste Vidnesbyrd. Aldrig aftage hans Flid,

aldrig savne hans rosværdige Bestræbelser for-tient Opmuntring. d. 16. Julii 1803.

Og et pluk blandt de sidste meget lange vidnesbyrd:

Schjønfeld skriver i en tre sider lang, noget svulstig udtalelse: Naar Ynglingen bestemt til Videnskaberne stræber med sikre Skridt fyrig frem ad Musernes Bane, benytter med stadig Flid de Ungdommens kostbare Dage, som een-gang tabte ere uigjenkaldelige tabte, finder sin Lyst i boglige Sysler, hvo glæder sig da ikke ved at have deeltaget i hans Underviisning. Og lidt senere: Det er et gammelt, men kun halv-sandt Ordsprog: Quem Jupiter odit, facit præ-ceptorem. (Den, som Jupiter hader, gør han til lærer). Lad være, at saadanne Ynglingers Tal ej er Legio, hvor faa de end ere, deres Flid og Fremgang vil dog lette Underviisningens Mø-j, og enhver retskaffen Lærer vil deri finde sin kjæreste Løn. Jeg nærer det saa glade som grundede Haab, at han vil udmærke sig blandt Videnskabernes Dyrkere til Gavn og Ære for sit Fædreland. Valk. koll. d. 8. decbr. 1803.

Hvad blev der så af denne fortrinlige elev? Da. Biogr. Leksikon fortæller: Artium med ud-mærkelse, lærer på sin gamle skole, forøvrigt en tid sammen med Grundtvig, universitets-eksamen, lærer i Odense, gift med rektors dat-ter, hvis farbror var P. A. Heiberg, dr.phil. i 1817 på en afhandling om reformationen i Danmark, skrevet på latin, og fra 1834 og til 1843 rektor i Horsens. Lykkelig? Der står, at han var syg og døde som en skuffet mand!

Foruden det afleverede materiale har jeg en del noter fra Det kgl. Bibliotek, bl.a. fotoko-pier af hans taler for kongen, samt præstens ligtale over ham. Det stilles gerne til rådighed for en studerende.

Lauritz Retlef Lassen
lærer ved Øster Farimagsgades Skole 1931-
72

Fotoudstilling i Tårnby

Tårnby Kommunebibliotekers Lokalhistoriske Samling har siden dens oprettelse i 1973 afholdt 5 større fotoudstillinger. Den sidste i marts 1984 over temaet »Skoleliv i Tårnby Kommune«.

Et af formålene med at lave udstillinger er at vise borgerne, hvad en lokalhistorisk samling rummer. Det giver også et indtryk af, hvad vi er interesseret i at modtage til samlingen. Det er endvidere en lejlighed til at få gjort status over, hvad samlingen kan præstere inden for et bestemt område. Da det viste sig, at der ikke var skolebilleder nok til en udstilling, rettede vi henvendelse til alle kommunens skoler. Det resulterede i mere end en fordobling af antallet af fotografierne.

Vi havde nu materiale nok til at kunne sammensætte en udstilling. Udstillingen viste først og fremmest en række klasse- og lærerbilleder fra folkeskolen og de private skoler i kommunen fra ca. 1895-1983. Endvidere var der billeder fra det daglige liv på skolen fordelt på emner som første skoledag, skolevejen, klasse-lokalet, enkelte fag m.m. Fotografierne på disse plancher var p.g.a. mangelen på ældre materiale, hovedsageligt fra ca. 1950-1983.

Udover fotografierne, som vi af erfaring ved interesserer de besøgende mest, udstillede vi

skolehistoriske arkivalier og lærebøger. Desuden havde vi indrettet et gammelt og et nyt klasselokale. Inventaret bestod af pulte, borde, kateder, anskuelsesbilleder, EDB-maskiner m.m. En del var lånt fra Danmarks Pædagogiske Bibliotek.

Til udstillingen blev der trykt en folder med kortfattede tekster om bl.a. de enkelte skolars historie.

Reaktionerne på udstillingen var overvældende. Der kom ca. 2000 besøgende i løbet af de 13 dage udstillingen varede.

Mange af de besøgende kunne navngive for os ukendte personer på de udstillede billeder.

Under sloganet »**Må vi låne Deres fotografier i 5 minutter**« arrangerede vi affotografering af billeder på udstillingen. Det blev en stor succes. Vi lånte omkring 400 fotografier, såvel skolebilleder som andre fotografier med lokale motiver.

Det er nu tanken at sende udstillingen på turné til kommunens skoler og plejehjem.

Vi håber at få en aftale med skolerne om aflevering eller lån af fremtidige klassebilleder. Hvad der er nutid i dag, er lokalhistorie i morgen.

Inger Kjør Ottzen

Institut for dansk skolehistorie

Ud over de faste medarbejdere har Instituttet haft tilknyttet stipendiat *Søren Ehlers*, der har arbejdet især med efterskoler og ungdomsskoler. Endvidere har overlærer *Leif Degnbol* haft ansættelse til en undersøgelse af folkeskolens skole- og undervisningsplaner; desuden har han for Institutet redigeret den i foråret 1984 udsendte publikation »Materialer og metoder i historisk-pædagogisk forskning«.

Ellen Nørgaard har i 2/5 af sin arbejdstid været tilknyttet Forskningssekretariatet. Fra 1. december 1983 til 30. juni 1984 har cand.mag. *Nete Balslev Wingender* været midlertidigt tilknyttet. Hun har i denne periode i et samarbejde mellem Instituttet og Landsarkivet for Sjælland gennemført en registrering af det store arkiv fra Gl. Bakkehus og Gammellose-skolen og har stået for en udstilling af materialet, der har været vist både på Lærershøjskolen og på Landsarkivet (se hendes egen beretning). Desuden har hun nået at påbegynde en indsamling af oplysninger om skolehistoriske genstande m.m. på danske museer.

Undervisning og eksamen i disciplinen den danske skoles udvikling og aktuelle situation på kandidatstudiernes 2. del er foregået under ledelse af *Ellen Nørgaard*. *Søren Ehlers* og *Vagn Skovgaard-Petersen* har stået for kurset: De 14-18 årige som politisk og pædagogisk problem fra 1. verdenskrig til i dag.

Medarbejderne har skrevet en række artikler om emner inden for dansk skolehistorie i dette århundrede. Den ældre skolehistorie er især undersøgt ud fra spørgsmålet om læse- og skrivekyndighedens udvikling. *Ingrid Markussen* deltog i den forbindelse i et nordisk symposium i november 1983 i Norge vedr. de nordiske skriftsprogs udvikling i 1800-tallet. Desuden har Instituttet bl.a. deltaget i den 19. nordiske historikerkongres i Odense august 1984. *Vagn Skovgaard-Petersen* var 1. juni 84 officiel opponert ved Erik Nørres forsvar af disputatsen Præst og administrator på Århus Universitet. Under redaktion af *Søren Ehlers* er projektet om dette århundredes danske skole- og uddannelseshistorie ved at løbe af stablen. Bindet om tiden ca. 1940-60 vil udkomme først, skrevet af *Ingrid Markussen*.

Ingrid Markussen har været formand for DLHs forsknings- og stipendieudvalg. *Vagn Skovgaard-Petersen* har været medlem af det ministerielle læseplansudvalg vedrørende historie i folkeskolen.

Vagn Skovgaard-Petersen

Selskabet for dansk skolehistorie

Selskabet holdt i 1983 sit årsmøde med generalforsamling på Vallekilde Højskole den 29. oktober. Stipendiat *Søren Ehlers* talte om skolen og grundtvigianerne – fra Christen Kold til Bertel Haarder. Forstander *Finn Slumstrup* fortalte om Vallekilde Højskole og viste rundt.

Ved generalforsamlingen genvalgte til styrelsen Eilif Frank, Svend Arne Jensen, Erik Nørr og Vagn Skovgaard-Petersen. Styrelsen har derefter konstitueret sig med overbibliotekar Robert Hellner som kasserer, højskolelærer Vagn Hansen som sekretær, amtskonsulent Viggo Witt-Hansen som næstformand og undertegnede som formand.

Selskabet har udsendt årbogen 1983 på 176 sider, redigeret af *Søren Ehlers*. Til udgivelsen har Selskabet modtaget tilskud fra Statens humanistiske Forskningsråd.

Selskabet har endvidere – i samarbejde med Instituttet – udgivet bogen *Materialer og metoder i historisk-pædagogisk forskning*. Den er på 333 sider, en idérig forskningsrapport fra et nordisk symposium under redaktion af *Lejf Degnbol*. Den koster kun 35 kr. Bestilling skal sendes til Instituttet på Lærerhøjskolen. Selskabets øvrige publikationer, bl.a. Grundtvigs »Statsmæssig oplysning – et udkast om samfund og skole«, kan købes hos Selskabets kasserer.

Den kumulerede bibliografi over femten års skolehistorisk litteratur udkommer i dette efterår. Den er udarbejdet af *Johan Quistgaard* ved Lærerhøjskolens bibliotek på grundlag af årbogens årsbibliografier. Den udgives af Danmarks Lærerhøjskoles Bibliotek og Instituttet.

Registreringen af skolehistorisk materiale i Landsarkivet for Nørrejylland gennemføres af overbibliotekar *Aage Bonde*. Det påregnes, at den kan afsluttes til sommer.

Vagn Skovgaard-Petersen